

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Krasozhon S. V.,
associate professor
Vadim Hetman Kyiv National

[Metadata, citation and s](#)

of Vadym Hetman Kyiv National Economic University

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена основним питанням інноваційного розвитку, щодо визначення основних напрямків стимулювання та джерелам фінансування інноваційної діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Інновації, науково-технологічні проекти, модернізація, інвестиційна діяльність, ефективність.

ANNOTATION. The article is sanctified to the basic questions of innovative development, that to determination of basic directions of stimulation and to the sourcing of innovative activity.

KEYWORDS. Innovations, scientific and technological projects, modernization, investment activity, efficiency.

Постановка проблеми. Уповільнення останнім часом темпів зростання основних макроекономічних показників супроводжується в українській економіці нагромадженням макроекономічних диспропорцій і суперечностей і зниженням урегульованості економіки. Основними проблемами сучасної науково-технічної політики в Україні залишаються:

- низький рівень попиту на інноваційні розробки;
- недосконалість системи фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;
- неефективна організація та управління підготовкою, освоєнням і виробництвом нових товарів;
- неузгодженість науково-технологічних проектів підприємств, що не дозволяє підвищити ефективність використання обмежених ресурсів і переваг спеціалізації в межах окремих регіонів.

У ході модернізації зростає роль економічних організацій у житті суспільства, посилюється їх незалежність від політики та ідеології. Відбувається внесення стандартних, простих вироб-

ництв і рутинної праці до периферійних районів. Структурні зміни, які спостерігаються нині, призводять до поглиблення розриву між економічними ядрами і периферією. В економічних ядрах відбуваються процеси централізації і концентрації, а в периферійних районах процеси децентралізації та деконцентрації.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Дослідження існуючих теорій інновацій відображено у статтях О. Г. Баранова, Н. С. Бондаренко, І. Б. Дашковської, І. Волошин, Н. В. Кузьминчук, Т. М. Куценко, О. Д. Муляр, Р. М. Нуреева, О. А. Пестової, В. Є. Расихіної, П. В. Ткаченко, О. П. Чепурної та інших. Сутність категорій «інновації» та «інноваційний розвиток» є предметом дослідження у роботах Л. І. Федулової, С. М. Сіренко, П. Т. Саблука, Ю. С. Погорелова, Р. А. Фатхудинова та ін. У роботах зазначених учених проведено огляд теорій інновацій,ведено визначальне значення інноваційної діяльності в системі світової та національних економік, їх роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств, наведені різні системи класифікаційних ознак інновацій та критерії оцінки їх ефективності на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Мета статті полягає в удосконаленні теоретичних і розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічних умов інноваційного розвитку країни в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи структурні джерела економічного розвитку, американський учений М. Портер виділив чотири стадії конкурентоспроможності національної економіки і відповідні джерела економічного розвитку [1]:

1. Розвиток на основі виробничих факторів. Стадія факторів виробництва: конкурентоспроможність обумовлена наявністю природних ресурсів, кліматичних умов, надлишкових трудових ресурсів тощо; використовуються прості технології.

2. Розвиток на основі інвестицій. Стадія інвестицій: національні фірми стають спроможними інвестувати гроші в купівлю технологічних ліцензій, сучасне ефективне обладнання з використанням досягнень зарубіжних технологій.

3. Розвиток інноваційної діяльності. Стадія нововведень: національні фірми спроможні удосконалювати та створювати нові технології; внутрішній попит достатній для сприяння таких технологій; державне регулювання підприємницької діяльності має непрямий характер.

4. Розвиток, як засіб підвищення добробуту. Стадія добробуту: капітал переміщується до фінансової сфери.

Особливістю України в цьому питанні є те, що вона перебуває одночасно на різних конкурентних стадіях: стадія факторів виробництва, але деякі підприємства перебувають на стадіях інвестицій і нововведень. Тому, для економіки України потрібна розробка диференційованих стратегій для різних секторів економіки на різних стадіях розвитку.

Практична реалізація інноваційного шляху розвитку економіки передбачає формування певної моделі розвитку.

У кожній країні формування такої моделі, безумовно, відбувається під впливом безлічі факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Можна виділити найефективніші методи активізації інноваційного розвитку: паралельна реалізація науково-технічних програм; стратегічні міжнародні союзи, технополіси; створення телекомунікаційних мереж; ризиковий капітал і венчурні фірми; селективне заохочення імпорту.

Так, принцип паралельної реалізації науково-технічних програм передбачає реалізацію низки завдань: створення конкуренції серед розробників, поєднання зусиль, підтримка постійних контактів між компаніями-розробниками.

Сучасні непрямі методи регулювання припускають заохочення науково-технічних корпорацій, розвиток інноваційної інфраструктури, розробку довгострокових технологічних прогнозів, спрощення процедур створення інноваційних компаній.

Згідно з Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку України, прийнятої 13 липня 1999 р., головними цілями інноваційного розвитку України є [2]:

- підвищення ролі наукових і технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально-культурній сфері;
- збереження, ефективне використання та розвиток національного науково-технологічного потенціалу;
- технологічне переобладнання та структурна перебудова виробництва;
- збільшення експортного потенціалу;
- збереження довкілля та ефективне використання природних ресурсів;
- створення достатньої кількості робочих місць;
- відродження творчої діяльності в науково-технологічній сфері;
- розвиток людини, захист її здоров'я та навколишнього середовища;
- створення умов для високопродуктивної праці.

Визначальним орієнтиром інноваційної стратегії має стати забезпечення готовності національної економічної системи та

суб'єктів господарювання до широкомасштабного здійснення інноваційної діяльності та функціонування в умовах інноваційного розвитку. Відтак інноваційний розвиток України має базуватися:

— здійснення цілеспрямованої державної промислової та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень, як пріоритетної складової загальної стратегії соціально-економічного розвитку держави, забезпечення єдності структурної та інноваційної політики;

— створення сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності підприємств; запровадження пільгового режиму здійснення інноваційної діяльності; удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності;

— застосування засобів захисту національного ринку, виробництва та капіталу, заохочення їхнього розвитку;

— послідовне збільшення сукупного попиту, вдосконалення інфраструктури ринків з метою підвищення питомої ваги складних, наукоємних продуктів в особистому та виробничому споживанні;

— створення умов для реалізації вітчизняними підприємствами наступальної стратегії на зовнішніх ринках, підтримки конструктивної конкуренції на внутрішньому ринку, яка заохочуватиме підприємства до інноваційної діяльності;

— диверсифікація інноваційних форм функціонування національної економіки, забезпечення співпраці малих, середніх і великих підприємств, підтримки провідних великих підприємств, які мають змогу реалізувати загальнодержавні інноваційні пріоритети, розвитку науково-виробничої кооперації, венчурного бізнесу, промислово-фінансової інтеграції, в тому числі на міжнародному рівні;

— забезпечення тісної інтеграції виробництва, фінансів, науки, освіти з метою сприяння випереджувальному розвитку науково-технологічної сфери;

— пріоритетний розвиток людського капіталу як основи майбутнього постіндустріального суспільства.

Реалізація комплексу заходів стимулювання інноваційної діяльності, передбаченого чинним законодавством, в умовах несприятливого інвестиційного клімату, містить серйозну загрозу нецільового використання передбачених коштів і пільг, поширення «фіктивних» інновацій, відкачування оборотних коштів підприємств до псевдоінноваційних підприємств та їхнього використання для прискорення витоку за кордон інтелектуального продукту, який не доходить до стадії впровадження в Україні.

З огляду на це, провідним напрямом у процесі переходу України до інноваційного розвитку має стати поліпшення інвестиційного клімату та всебічне стимулювання національного капіталотворення та інвестиційних процесів. Ключовим засобом на цьому шляху є виведення витрат підприємства на інвестиції в основні фонди з-під оподаткування податком на прибуток. Саме цей крок може надати суттєве прискорення розвитку інвестицій в Україні. Через значну обмеженість інвестиційних ресурсів, слід цілеспрямовано направити їх концентрацію на інноваційний розвиток. З цією метою мають здійснюватися такі заходи:

- узгодження грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики із завданнями інвестиційної стратегії;
- стимулювання капіталовкладень у реконструкцію, оновлення і створення інфраструктури виробництва;
- заохочення надання комерційними банками кредитів під інвестиційні проекти, які передбачають інноваційну діяльність;
- забезпечення прозорості процесів надання податкових стимулів інноваційної діяльності, надання допомоги в одержанні належних пільг і відстрочок, податкові канікули на час повернення підприємством інвестиційного кредиту;
- надання правового та методичного сприяння утворенню малих підприємств, насамперед, інноваційного спрямування, іншим формам самостійного інвестування заощаджень і samozайнятості населення, спрямованим на активізацію інноваційної діяльності та розвиток людського капіталу нації;
- широка роз'яснювальна та пропагандистська робота щодо формування ідеології Інноваційного інвестування як інвестування в майбутнє держави, престижності та економічної вигідності інноваційної діяльності, пропаганда досвіду найбільших і найуспішніших національних інвесторів.

Попри визнання провідної ролі інвестицій, які здійснюються з внутрішніх джерел фінансування, в політиці забезпечення інноваційного розвитку значна увага має приділятися створенню сприятливих умов для залучення в українську економіку іноземних інвестицій. Потреба залучення іноземних інвестицій під конкретні програми і проекти, які мають інноваційне спрямування, потребує подальшого формування організаційного механізму залучення іноземних інвестицій. З метою забезпечення інноваційної спрямованості іноземних інвестицій слід здійснювати такі заходи:

- зниження рівня оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями у галузях економіки, які належать до пріоритетних

напрямів інноваційної діяльності, при перевищенні інвестиціями певного розміру або виконанні завдань здійснення інноваційної діяльності;

- заохочення спільного фінансування інвестиційних проєктів вітчизняними та зарубіжними інвесторами, з метою залучення сучасних виробничих, маркетингових, управлінських та організаційних інновацій;

- удосконалення організаційно-правових механізмів міжнародного трансферу технологій;

- всебічна підтримка створення промислово-фінансових груп з спрямуванням їх ресурсів на реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів і проєктів, що вимагають значних обсягів інвестицій, за рахунок корпоративного фінансування цих проєктів вітчизняними та зарубіжними суб'єктами;

- формування загальнонаціональної інформаційної мережі спеціальних інституцій, аудиторських, консалтингових фірм, які виступатимуть джерелом достовірної інформації про інвестиційні можливості підприємств, галузей і регіонів, інвестиційні перспективи, умови діяльності іноземних капіталів на території України, становище на ринках, виробничий, науково-технологічний, кадровий потенціал, макроекономічне становище, правове середовище тощо;

- будівництво бізнес-центрів, у тому числі, у невеликих містах — центрах регіонів, розвиток яких визначено як структурний пріоритет, за рахунок як державних, так і приватних інвестицій.

Реалізація конкретних завдань інноваційної стратегії вимагає насамперед визначитися з типом її побудови, від якого залежить логіка та послідовність застосування безпосередніх інструментів. Таких типів може бути кілька.

1. Підтримка впровадження дифузії інновацій, тобто їхнього копіювання шляхом купівлі патентів і технологій за кордоном з метою подальшого самостійного удосконалення. Такий шлях має як переваги, так і породжує серйозні макроекономічні проблеми. Головною з них може стати перехід розвитку економіки країни на рейки так званого «наздоганяючого розвитку», який поставить країну перед необхідністю постійних витрат на закупівлю все нових і нових технологій. Такі витрати можуть надто зрости, що спричиниться до відволікання значних коштів за рахунок соціальних та інших важливих витрат.

2. Підтримка іноземної високотехнологічної експансії з метою інтеграції в передові транснаціональні корпорації та отримання таким чином ефекту копіювання передових технологій,

підвищення кваліфікації трудових ресурсів. Такий шлях ставить у залежність економіку України від іноземного інвестування, призводить до значного відтоку прибутків з країни. На нашу думку, експансія іноземного капіталу в цілому приносить національній економіці в стратегічній перспективі більше переваг, ніж втрат, лише в разі збалансованого іноземного інвестування, тобто в разі присутності українського капіталу в економіках країн походження іноземних інвестицій.

3. Підтримка «точок зростання», тобто тих галузей чи підприємств, які досягли певних успіхів у науково-технічних розробках, мають людський та інфраструктурний потенціал для ефективного інноваційного розвитку та здатні через свої масштаби стати «локомотивами» зростання, тобто можуть спонукати до розвитку суміжні галузі, споріднені виробництва та наукові дослідження і, зрештою, визначити спеціалізацію України на міжнародних ринках.

Сучасна «нова економіка», яка здобуває поширення в світі і розвиток якої є одним із завдань інноваційного розвитку України, діє на міждисциплінарному, інтегративному рівні, спираючись на залучення в сферу своєї дії великої кількості різноманітних галузей.

Це спонукає до переходу від галузевих пріоритетів інноваційної стратегії до функціональних, що полягатиме в мобілізації та розширенні національних конкурентних переваг.

Інструменти інноваційної політики держави повинні бути спрямовані на дієве стимулювання інноваційної діяльності підприємств, мобілізацію фінансових, матеріальних, людських та організаційних ресурсів для реалізації завдань інноваційного розвитку відповідно до наведених вище орієнтирів.

Висновки

Уповільнення з другої половини 2001 року темпів зростання основних макроекономічних показників супроводжується в українській економіці нагромадженням макроекономічних диспропорцій і суперечностей і зниженням урегульованості економіки. В економіці України посилився вплив серйозних макроекономічних проблем:

- дефляції, яка відбувається на тлі зростання основних показників внутрішнього ринку та суттєвого збільшення грошової пропозиції;
- збільшення розриву між дисконтною ставкою НБУ та ставками по кредитах комерційних банків, що веде до зростання реальних процентних ставок;

- погіршення становища у фінансовій сфері, зростання недоходжень до державного бюджету;
- подальшого зростання заборгованості суб'єктів господарювання, скорочення залишків коштів на їхніх банківських рахунках;
- прискорення відпливу іноземних інвестицій з України.

Головною причиною такої ситуації є, насамперед, те, що, за умов відсутності системної інвестиційної політики, у міру досягнення межі завантаження виробничих фондів потенціал економічного зростання підійшов до межі вичерпання. Складовими цього процесу є:

- зниження темпів зростання експорту. Кошти, отримані національною економікою під час сприятливої кон'юнктури для експорту металопродукції, не було використано належним чином на інвестиції в більш технологічні галузі, які могли б досягти конкурентоспроможності на світовому ринку;

- вичерпання ефекту девальвації гривні. За підрахунками експертів, ревальвація гривні поступово підвищила курс;

- вичерпання позитивного ефекту збільшення доходів населення. Протягом 2001—2010 року спостерігалось поступове випередження темпів зростання доходів населення над темпами зростання роздрібного товарообороту, причому з початку нинішнього року цей розрив посилюється;

- збільшення імпорту споживчих товарів, яке підтримується ревальваційними тенденціями;

- втрата стимулюючого ефекту ремонетизації товарно-грошового обігу у зв'язку з тим, що падіння реальної швидкості обороту грошей перевищило темпи збільшення грошової пропозиції та призвело до створення дефіциту ресурсів на ринку безготівкових коштів.

В умовах глобалізації великого значення для позиціонування країни на високому рівні інноваційного розвитку має використання можливостей міжнародного співробітництва. Серед таких факторів надзвичайно важливим є залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери. Вирішення проблеми залучення зарубіжних інвесторів має здійснюватись такими заходами:

- ◆ поліпшення загальних умов для інвестицій в економіку України;

- ◆ створення законодавчих норм, ідентичних для вітчизняних і зарубіжних інвесторів;

♦ розробка єдиних критеріїв оцінки інвестиційної привабливості інноваційних програм і проектів.

Залучення інвестицій з різних груп країн має свої особливості. Що стосується інвестицій з країн СНД, перш за все із Росії, то необхідно стимулювати відповідну взаємодію у рамках вже існуючих численних угод і міждержавних домовленостей. Доцільною є державна підтримка пріоритетних проектів за рахунок залучення як державних, так і приватних інвестицій в авіаційну, космічну та деякі інші галузі.

Література

1. *Портер М. Е.* Конкуренция / Портер М. Е. ; пер. с англ. — М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. — 608 с.

2. Закон України від 05.12.2012 «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 285-ХVI // Відомості Верховної Ради України. — № 23. — С. 20.

3. *Чайковская Н. В., Панягина А. Е.* Сущность инноваций: основные теоретические подходы / Н. В. Чайковская, А. Е. Панягина // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. — № 4. — 2011. — С. 47—57.

4. *Шумпетер Й. А.* Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер; [Воспроизведено по изданию: — М.: Прогресс, 1982. Пер. В. С. Автономов и др.]. — М.: Директмедиа Пабблишинг, 2008. — 403 с.

Reference

1. *Porter M. E.* Competition / Porter M. E.; transl.engl. — M.: Publishing house «Wialiams», 2005. — 608 p. [in Russian]

2. Law of Ukraine from 05.12.2012 «about scientific and scientific and technical activity» N 285-XVI// Lists of supreme soviet of Ukraine. — N 23. — Pp 20. [in Ukrainian]

3. *Chaykovscaya N. V., Panyagina A. E.* Essence of innovations : basic theoretical approaches / N. V. Chaykovscaya, A. E. Panyagina // Modern economy: problems, tendencies, prospects. — N 4. — 2011. — P. 47—57. [in Russian]

4. *Shumpeter Y. A.* Theory of economic development/ Y.A. Shumpeter [It is reproduced: — M.: Progress. — 1982. transl. V.S. Avtonomov...] — M: Directmedia Pableshn. — 2008. — 403 p. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 12.05.2013 р.